

EIROPAS SAVIENĪBAS KONSTITUCIONĀLĀS TIESĪBAS IEVADS

Allans Rosass (Allan Rosas)

Lorna Armati (Lorna Armati)

Tulkojums no angļu valodas
Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā



TIESU NAMU AĢENTŪRA

2026

UDK 342(4)
Ro546

Allans Rosass (Allan Rosas), Lorna Armati (Lorna Armati)
EIROPAS SAVIENĪBAS KONSTITUCIONĀLĀS TIESĪBAS. Ievads
Tulk. no angļu val. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā
Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2026, 512 lpp.

Originālizdevums angļu valodā:

Allan Rosas, Lorna Armati
EU Constitutional Law: an Introduction. Third Edition
Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2018, ISBN 9781509909148

Grāmatas tulkojuma zinātniskā redaktore – profesore Ph.D. (*Cantab.*) **Ineta Ziemeļe**
Grāmatas tulko tāju komandas vadītāja – Eiropas Savienības Tiesas juriste
LL.M **Ilona Čeiča**

Grāmatas tulko tāji: Eiropas Savienības Tiesas juristi – LL.M **Kristaps Bērziņš**
un LL.M **Aleksandrs Petrovs**

Grāmatas tulkojuma juridiskā redaktore Mg. iur. **Signe Terihova**

Literārās redaktore **Anita Butāne** un **Māra Keiša**

Darbs ir autortiesību objekts un aizsargāts ar Autortiesību likumu.
Autora tiesību pārkāpšana, jo īpaši darba pavairošana, tulkošana,
izplatīšana u.tml. bez autora piekrišanas, ir krimināli sodāma rīcība.

- © Allan Rosas and Lorna Armati, 2018, 2026, *This translation of EU Constitutional Law: An Introduction, Third Edition* is published by arrangement with Bloomsbury Publishing Inc.
- © K. Bērziņš, tulkojums latviešu valodā, 2026
- © I. Čeiča, tulkojums latviešu valodā, 2026
- © A. Petrovs, tulkojums latviešu valodā, 2026
- © M. Selunska, mākslinieciskais noformējums, 2026
- © Tiesu namu aģentūra, 2026

Izdevējs: Tiesu namu aģentūra
Baldones iela 1 B, Rīga, LV-1007
tnagramatas.tna.lv; facebook.com/TNAgramatas

Tirāžētājs: SIA "Jelgavas tipogrāfija"

ISBN 978-9934-621-34-5

Saturs

Priekšvārds (<i>I. Ziemeļe</i>).....	9
Izmantotie saīsinājumi	13
1. Kāda gan konstitūcija? Roze, kas smaržo jebkurā citā vārdā nosaukta	15
2. Zilonis, ko nevar nodefinēt? Kas ir un kas nav ES	23
I. Ievads.....	23
II. Vēsturiskā attīstība	26
III. Savienība šodien.....	29
IV. Valstij līdzīgas iezīmes.....	32
V. No valsts atšķirīgas iezīmes	36
3. Teritorijas iezīmēšana: principi, kas reglamentē Savienības kompetences	39
I. Ievads.....	39
II. Pamatlīgumu noteikumi par kompetenci	41
III. LESD 114. un 352. pants	46
IV. Subsidiaritātes princips	49
4. Kurš ir priekšnieks? Līgumu saimnieku meklējot	55
I. Ievads.....	55
II. Līgumu grozīšanas procedūras	57
III. Kompetence nemanāmi paplašinās?	66
IV. Saītes, kas saista	76
5. Saredzēt mežu aiz kokiem: normu hierarhijas veidošana	79
I. Ievads.....	79
II. Savienības tiesību sistēmas pamati	81
III. Primārās tiesības.....	83
IV. Starptautiskās tiesības	88
V. Sekundārie tiesību akti un citi iestāžu akti.....	91

6.	Upju grīvās un augšup pa upēm: Savienības tiesības dalībvalstu tiesiskajā sistēmā	97
	I. Ievads	97
	II. Pārākums	98
	III. Atbilstība interpretācijas ceļā	104
	IV. Tieša piemērojamība un tieša iedarbība	110
	V. Valsts tiesību aktu nozīme Savienības tiesībās	121
7.	Daudz kas vairāk nekā vien Briseles birokrāti: institucionālā sistēma	126
	I. Ievads	126
	II. Savienības iestādes	128
	III. Savienības regulatīvās un administratīvās iestādes	141
	IV. Dalībvalstu iestādes un struktūras	149
8.	Supremātiska kompozīcija? Diferenciācija un fleksibilitāte	158
	I. Ievads	158
	II. Diferencēšana primārajās tiesībās	160
	III. Ciešāka sadarbība	174
9.	Kas gan ir deficīts? ES demokrātijas sistēma	179
	I. Ievads	179
	II. Vispārīgi apsvērumi	180
	III. Politiskās institūcijas	184
	IV. Līdzdalības, deliberatīvā un substantīvā jeb saturiskā demokrātija	194
10.	<i>Civis europeus sum</i>: Savienības pilsonības jēdziens attīstībā	201
	I. Vispārīgi apsvērumi	201
	II. Veltas cerības?	205
	III. Kas ir Savienības pilsonis?	208
	IV. Pārvietošanās un uzturēšanās tiesības	210
	V. No pārvietošanās brīvības uz pilsonību un vēl tālāk	220

11.	Nopietnāk uztvert tiesības?	
	Eiropas Savienības pamattiesību sistēma.....	225
I.	Vispārīgi apsvērumi	225
II.	Piemērošanas joma	232
III.	Avoti un materiālā piemērošanas joma.....	237
IV.	Diskriminācijas aizliegums	244
V.	Tieša iedarbība.....	249
12.	Teritorijas iezīmēšana: principi,	
	kas reglamentē Savienības kompetences	253
I.	Vispārīgi apsvērumi	253
II.	Robežkontrole, patvērums un imigrācija	261
III.	Tiesu iestāžu sadarbība civillietās.....	274
IV.	Tiesu iestāžu sadarbība krimināllietās	280
V.	Policijas sadarbība.....	289
13.	Iekšējais tirgus: liberāls, sociāls vai zaļš?	292
I.	Ievads.....	292
II.	Ekonomiskās brīvas aprites tiesības.....	296
III.	Sociālā dimensija.....	305
IV.	Vide.....	314
14.	Būvējam māju no jumta?	
	Ekonomikas un monetārā politika	320
I.	Ievads.....	320
II.	Monetārā politika	324
III.	Ekonomikas un fiskālā uzraudzība	328
IV.	Stabilitātes mehānismi.....	339
V.	Banku savienība	343
VI.	Vai konstrukcija ir noturīga?.....	346
15.	ES ārējās attiecības: skaidri taurējošs	
	zilonis vai gāginošu zosu bars?.....	349
I.	Vispārīgi apsvērumi	349
II.	Ārējās darbības institucionālā sistēma	352
III.	Savienības kompetences un to īstenošana	360

IV. Savienība un dalībvalstis.....	370
V. Drošība un aizsardzība	375
16. Vai derība bez zobena nevienu nespēj pasargāt?	
Izpildes un kontroles jautājumi	385
I. Ievads.....	385
II. Savienības institūciju un struktūru kontrole	386
III. Dalībvalstu tiesu un iestāžu loma.....	398
17. Vai zilonis istabā?	
Noslēguma piezīmes.....	411
Izmantotie avoti.....	420

Priekšvārds

Pirmo reizi Latvijas juristu saimei un Eiropas Savienības (Savienības) politikas un lēmumu pieņemšanas procesos iesaistītiem interesentiem latviešu valodā tiek piedāvāta izcila grāmata par Eiropas Savienības konstitucionālajām tiesībām, proti, bijušā Eiropas Savienības Tiesas (EST) tiesneša, profesora Allana Rosasa (*Allan Rosas*) un Eiropas Komisijas Juridiskā dienesta juristes Lornas Armati (*Lorna Armati*) kopdarbs "Eiropas Savienības konstitucionālās tiesības. Ievads". Šī ir jau otrā grāmata, kuras tulkojumu latviešu valodā Latvijas lasītājam piedāvā EST latviešu juristu lingvistu grupa. Šoreiz tulkojums veikts no angļu valodas.

Visupirms par to, kā tulkošanai tika izraudzīta tieši šī grāmata, un par tulkošanas procesa izaicinājumiem. Līdzīgi kā pieņemot lēmumu tulkot latviešu valodā EST priekšsēdētāja, profesora Kūna Lenārta (*Koen Lenaerts*) un EST jurista Hosē A. Gutjeresas-Fonsa (*José A. Gutiérrez-Fons*) grāmatu par Savienības tiesību iztulkošanas metodēm, atskaites punkts ir apsvēruma par konkrētās ES tiesību tēmas atspoguļojuma nepieciešamību Latvijas juristu saimei. Tiesību metodes jautājumi ir pamatā katrai tiesību sistēmai. Līdz ar to, lai nostiprinātu kvalitatīvu darbu ar Savienības tiesību piemērošanu Latvijā, bija nepieciešams veikt K. Lenārta un H. A. Gutjeresas-Fonsa grāmatas tulkošanu un izdošanu latviski.¹

A. Rosasa un L. Armati grāmatas izvēle bija tādu pašu apsvērumu vadīta. Proti, tā ir nepieciešamība sniegt dziļāku izpratni par **Savienības tiesību iekšējo loģiku**, ko nešaubīgi var iegūt, saprotot Savienības tiesību konstitucionalizācijas vēsturi, iemeslus, procesa īpatnības un virzienu. Tieši šādu izpratni sniedz A. Rosasa un L. Armati grāmata. Protams, Savienības tiesības ir ļoti plašas un aptver daudzas tiesisko attiecību jomas. Akadēmiskās debātes ir apjomīgas, un literatūras klāsts ir milzīgs. Dažu avotu pieejamība latviešu valodā nekādā veidā neļauj atteikties no dalības diskusijās par Savienības tiesībām citās Savienības valodās un no sekošanas debatēm. Taču ir jāturpina darbs pie juridiskās terminoloģijas pilnveides latviešu valodā, un šādas kvalitatīvas tiesību zinātnes pieejamības sekmēšana latviešu valodā bagātina Latvijas tiesisko domu tiesībās, kuras ir dziļi integrētas Latvijas tiesību sistēmā praktiski, bet par kurām teoretizējam vēl arvien tikai nedaudz, tādēļ nozīmīgāko Eiropas tiesību zinātnieku darbu tulkojumi ir un būs aktuāli. Šī grāmata tika izraudzīta

¹ Lenārtss K., Gutjeres-Fons H. A. *Eiropas Savienības Tiesas interpretācijas metodes*. Tulk. no franču val. Inetas Ziemeles zinātniskā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2022.

arī tās stila un izteiksmes dēļ. Autori spēj salīdzināt Savienības tiesību attīstību gan ar rozi, gan ar ziloni un daudzus, kuri bauda Savienības pastāvēšanas labumus, var nodēvēt par aklajiem. Grāmata ir piemērs tam, kā par sarežģītiem politiskiem un konstitucionāliem procesiem var rakstīt ar nelielu pašironiju un izaicinājumu. Nešaubīgi šī grāmata var likt Latvijas tiesību zinātniekiem padomāt par to, kādā valodā un stilā mēs rakstām savas zinātniskās izstrādes, un uzdot jautājumu, vai pastāv veids, kā tās padarīt pieejamākas un kā tām piešķirt zināmu vieglumu.

Otrām kārtām, šajā priekšvārdā ir jāuzsver grāmatas tēmas būtiskums. Kopš Ogļu un tērauda kopienas izveides 1951. gadā ir pastāvējis un turpina pastāvēt jautājums, kāda tieši būs Eiropas Savienības pārvaldības forma? Proti, **kas ir Eiropas Savienība?** 1963. gadā lietā *Van Gend en Loos* toreiz Tiesa definēja, ka Eiropas Ekonomikas kopiena "veido jaunu starptautiski tiesisko kārtību".² Tā kā minētais definējums nav uzreiz saprotams, jāpaskaidro, ka tā centrālā ideja ir tāda, ka valstis, kas ir kompetentas, jo to kompetenci definē starptautiskās tiesības, ir lēmušas izveidot jaunu tiesisko kārtību. Tādējādi 20. gs. 50. gados izveidotās trīs kopienas rada jaunu tiesisko kārtību, kurai ir savi iekšējie mehānismi, kas nosaka, kā šo tiesisko kārtību attīstīt. Šī attīstība, protams, ir bijusi monumentāla, bet cilvēku spēja definēt minētās attīstības procesus ir ne visai labi tikusi galā ar šo izaicinājumu, kā uz to arī norāda grāmatas autori, problēmas aprakstam izmantojot bagātīgus epitetus. Piemēram, kopienas un to pārveide ilgstoši tikušas pielīdzinātas starptautisko organizāciju attīstībai. Arī šodien ir daudz tiesību zinātnieku, kas Savienību turpina salīdzināt ar starptautisku organizāciju. Kā tika norādīts, šāds salīdzinājums var novest pie maldīgu secinājumu izdarīšanas par Savienību, jo jau kopš 1963. gada tajā, kas šodien ir Savienība, tiek veidota jauna tiesiskā kārtība ar savu tiesību sistēmu. Būtu grūti ko līdzīgu atrast starptautisko organizāciju ietvaros. Tādējādi grāmata "Eiropas Savienības konstitucionālās tiesības. Ievads" izskaidro un vēsturiskā griezumā parāda to, ka "**attīstības rezultātā ir izveidojusies unikāla organizācija, kas tādā vai citādā veidā aptver gandrīz visas sabiedrības darbības jomas, tostarp krimināltiesības, imigrācijas un patvēruma politiku, kā arī drošības un aizsardzības politiku, citiem vārdiem sakot, jautājumus, kas tradicionāli tika uzskatīti par nacionālās suverenitātes (nacionālās valsts pilnvaru) pamatelementiem. (..) ir izveidota normu un tiesību aizsardzības līdzekļu sistēma, ko var salīdzināt ar valstu konstitucionālo tiesību ideju**".³

² 1963. gada 5. februāra spriedums lietā 26/62 *Van Gend en Loos* (EU:C:1963:1).

³ Turpmāk, 29. lpp.

Protams, Eiropas Savienība nav valsts un nav federāla valsts kā, piemēram, Vācija. Tā ir daudzlīmeņu pārvaldības forma, kuras identitāti raksturo tas, ka to veido kopēja tiesību sistēma, kas balstās kopīgās vērtībās.⁴ Šādu konstrukciju vai šādu veidojumu visatbilstošāk ir analizēt caur konstitucionālo tiesību teorijas perspektīvu, kā tiek darīts šajā grāmatā. Vienlaikus ir jāatzīst, ka mums zināmās konstitucionālo tiesību teorijas nav pietiekamas, lai varētu atbilstoši izprast tāda demokrātiska veidojuma kā Eiropas Savienība nepieciešamos elementus. Piemēram, kā definēt varas dalīšanu Savienībā vai arī kas šajā ietvarā ir tauta (*demos*) un kas ir demokrātiskais vai konstitucionālais likumdevējs, un kāda ir tā leģitimitāte? Grāmatas autori piedāvā atbildes un detalizētu skaidrojumu šiem un citiem jautājumiem par Savienību kā konstitucionālu fenomenu, kuru ir veidojušas valstis, starptautiska līguma ietvaros vienojoties par kompetenču nodošanu Savienībai, kas ir ļāvis tai iegūt **autonomu konstitucionālu dinamiku**.

Visbeidzot, tiešām ir jāpiemin dinamika gan Savienības tiesībās, gan arī saistībā ar grāmatas tulkojumu. Proti, kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gadā Savienības tiesību konstitucionalizācija ir gājusi gan plašumā, gan dziļumā. Tajā ievērojama loma ir Eiropas Savienības Tiesai. Arī pēc tam, kad iznāca grāmatas oriģinālās versijas 2018. gada izdevums, vairākās jomās ir notikusi būtiska attīstība. Tiesai ir bijusi iespēja skaidrot gan Savienības kompetenci, piemēram, fiskālās darbības un ārējās darbības jomās (grāmatas 14. un 15. nodaļa), gan pavisam nesen atbilstoši savai kompetencei konkrētās lietas ietvaros, proti, tiešās prasībās lietā, atbildēt uz jautājumu par juridisko dabu, kas piemīt Līguma par Eiropas Savienību (LES) 2. pantam, kurš nosaka Savienības kopīgās vērtības.⁵ Grāmatas latviešu versijas sagatavošanas laikā tika ieguldīts liels darbs, lai ar redaktoru atsauču palīdzību parādītu minētās attīstības dinamiku un to piesaistītu latviešu valodā pieejamiem avotiem. Līdz ar to zemsvēitras atsauces ir saturiski nozīmīgas un palīdz lasītājam orientēties salīdzinoši straujajos Savienības tiesību attīstības pagriezienos, kas turpinās arī brīdī, kad grāmata dodas uz tipogrāfiju.

Nobeigumā iederas vēl kāds papildu komentārs. Grāmata par Eiropas Savienības konstitucionālajām tiesībām ir jāizlasa ikvienam Latvijas juristam neatkarīgi no specializācijas publiskajās vai privātajās tiesībās (Savienības tiesībās šāds nosšķirums principā nav pazīstams). Konstitucionalizācijas process

⁴ EST 2022. gada 16. februāra spriedumi lietā C-156/21 *Ungārija / Parlaments un Padome* (EU:C:2022:97) un lietā C-157/21 *Polija / Parlaments un Padome* (EU:C:2022:98); arī 2026. gada 21. aprīļa spriedums lietā C-769/22 *Komisija/Ungārija* (ECLI:EU:C:2026:326).

⁵ 2026. gada 21. aprīļa spriedums lietā C-769/22 *Komisija/Ungārija* (ECLI:EU:C:2026:326).

aptver un ietekmē visas tiesiskās attiecības, kas ir Savienības kompetencē, neatkarīgi no tā, vai jautājums ir, piemēram, par konkurenci, preču brīvu apriti, spriedumu savstarpēju atzīšanu, iekšējo digitālo tirgu vai autortiesību aizsardzību.

Profesore *Ph.D. (Cantab.), M.I.L. (Lund)* **Ineta Ziemeļe**,
Eiropas Savienības Tiesas tiesnese,
LZA īstenā locekle